

A kezdetek kezdetén

Váratlanul hangozhat: a legelső magyar nyelvű dráma egy kolostori használatra szánt kódexben maradt fenn. A korszak anyanyelvű kódexei vallási vonatkozású szövegeket tartalmaznak, többek között szerzetesi szabályzatokat, tanításokat, prédikációkat, példabeszédeket, imádságokat, bibliafordításokat. Érdekes a története, miként kerültek ezek sorába egy drámai alkotás is.

A XVI. század első negyedében készült kéziratos kötet, amely az utókortól a Sándor-kódex elnevezést kapta, valószínűsíthetően domonkos apácák számára íródott. A benne összegyűjtött különböző műfajú munkák a test kísértéseit és a szüzesség kérdését állítják középpontba. A kódex második szövegegyesége egy alig több mint tíz lap terjedelmű dráma.¹ *Három körösztýén leányt ragadtak volt el az törökök* – így indul a mű, amelyet kezdő szavai alapján *Három körösztýén leány* címen tartunk számon. A munka forrása Hrotsvita német apáca X. században írt latin nyelvű alkotása.² Hrotsvita – az ókor utáni első női alkotó a világirodalomban – több más műve között hat drámát írt, amelyeket a neves német filológus, Konrad Celtis fedezett fel és adott ki 1501-ben Nürnbergben. Ezek egyikét választotta ki a Sándor-kódex névtelen szerkesztője, hogy magyar nyelven a kolostori apácaközösség rendelkezésére bocsássa.

Hrotsvita műve egy ismert legendát dramatizál: három fiatal nőnek mártírhalált kell halnia, mert ellenszegülnek Diocletianus római császár parancsának, hogy tagadják meg keresztény hitüket. A magyar nyelvű mű pontosan visszaadja a Hrotsvita-dráma cselekményét: a császár megpróbálja ígéretessel meggyőzni, fenyegetéssel kényszeríteni a három lánytestvért, hogy hagyják el hitüket, de kudarcot vall, ezért bebörtönözteti őket. Mivel a leányok a továbbiakban sem hódolnak be az uralkodói

akarathoz, meg kell halniuk. Megaláztatásukat és a földi létből való távozásukat isteni csodák övezik, mártírként dicsőülnek meg.

A tartalmi egyezés mellett a latin és a magyar nyelvű mű között számos különbség is megfigyelhető. Ilyen például, hogy az adaptációban a cselekmény a XVI. század elejének a török által fenyegetett miliójében játszódik. A magyar szövegváltozat továbbá lényeges szerkezeti újítással is él: a szereplők megszólalását minden esetben idéző főmondat vezeti be, vagyis a műben mindvégig jelen van egy történeten kívül álló narrátor.

Ha részletekbe menően megvizsgáljuk mindazokat a tényeket, amelyeket az átdolgozott, lefordított, a kódexbe bemásolt mű elárul magáról, arra az óvatos következtetésre jutunk, hogy az eredeti drámának először egy szintén latin nyelvű átdolgozása készülhetett el, majd az ismeretlen fordító ezt tette át magyarra, hogy az ugyancsak ismeretlen másoló beírassa a Sándor-kódexbe. Nagyon érdekes, összetett kérdés, hogy mi lehetett a szerkezeti átalakítás oka, illetve hogy miért is tekintendő drámának a narrációval kísért magyar nyelvű mű. (A témák részletezését l. *Az első magyar nyelvű dráma* című tanulmányban, amelyet az 1. lábjegyzetben megadott kötet tartalmaz). Bár nincsen információnk róla, hogy a darabot a kolostorban közösen – akár szerepekre osztva – felolvasták volna, az bizonyos, hogy a szöveg nagyon is kínálkozott erre. De akár-hogy történt is, az emelkedett tartalmú mű betöltötte feladatát: jeles példázatot nyújtott az apácáknak. Különleges hozadékként pedig – igaz, ekkor még csak igen szűk körben hozzáférhető alkotásként – megszületett az első magyar nyelvű dráma, amelynek latin változatával, korabeli kiadásának köszönhetően, az európai olvasóközönség ugyanezekben az évtizedekben ismerkedett meg.

A *Három körösztýén leányt* 1874-ben adták ki a *Nyelvemléktár* című sorozat Sándor-kódexet is tartalmazó kötetében; a betűhű átirattal együtt a kézirat hasonmása több mint száz évvel később jelent meg.³ A dráma olvasati – mai helyesírásra átírt – változata a huszadik század eleje óta több kötetben is helyet kapott. A hasonmás, a betűhű és az olvasati szövegváltozat együttesen 2018-ban jelent meg először. Az átiratok némileg különböznek a korábbi kiadásokban olvasható munkáktól; lényeges, hogy az olvasat a nyelvtörténeti szempontok minél következetesebb érvényesítésével készült. A latin nyelvű forráskézirat először jelenik meg Magyarországon, ennek mai fordítása pedig szintén hiánypótló mű. A kötet – a további szövegváltozatokkal, a jegyzetanyaggal és a tanulmánnyal együtt – azt a célt szolgálja, hogy a régi irodalmi művek iránt érdeklődő közönség minél sokoldalúbban megismerkedhessen az első magyar nyelven megszólaló drámával.

DÖMÖTÖR ADRIENNE

JEGYZETEK

¹ A szöveg eredetijét, betű szerinti átiratát, olvasatát, a forrásszöveg eredetijét, valamint a műhöz kapcsolódó tanulmányt is tartalmazza egy német nyelvű kiadvány: Dömötör Adrienne: *Három körösztýén leány – az első magyar nyelvű dráma*, Balassi Kiadó, Budapest, 2018. Ugyanitt – Szentgyörgyi Rudolf munkájaként – a forrásszöveg betű szerinti átirata és mai fordítása is olvasható.

² Katona Lajos: Hrotsvitha Dulcitiussának régi magyar fordítása, Irodalomtörténeti Közlemények 10 (1900): 385–402.

³ Volf György (kiad.): *Nyelvemléktár II. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó Hivatala, Budapest, 1874. 227–232, ill. Pusztai István – Korompay Klára (kiad.): Sándor-kódex. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest, 1987.*

AZZÁ VÁLSZ, AMIT GONDOLSZ**Portré-interjú Sardar Tagirovskyval**

Az úrhatnám polgár óta furdal a kíváncsiság, vajon mivel veszi rá színészt, hogy három órán át fél lábon álljon a színpad szélén, némán. Megkaptam a választ. Sardar Tagirovsky az a típusú ember, akinek ehhez – majdnem – elég egy szelíd mosoly. Sanszos, hogy vele bármely színházi társulat azonnal együtt tud lélegezni.

Már az izgalmas, hogy kazanyi születésű orosz-tatár. Ezer szállal kötődik ma is az orosz kultúrához, mint mondja, ez a lelki identitása, holott korát nézve már igazi

multikulturális közegben nőtt fel, létezik. Hatéves volt, amikor szülei Magyarországra költöztek, mert beteges fiuk gyógyulására jobb esélyt láttak itt. Igazuk lett. Nem egyik percről a másikra szakadtak el otthonról, tíz éven át ingázott a család. Édesapja ma már természetgyógyászként praktizál, de hosszú út vezetett ideig a régészetben, a festészetben, a matematikán és az orvosláson át. Nagypapja dokumentumfilm-rendező volt, édesanyja eredetileg újságíró, aztán maga is a természetgyógyászat területén vállalkozott. Húga

a Buddhista Főiskolán tanul, a tandíjat a Guccinál keresi, eladóként.

Békés, megnyugtató élmény Tagirovskyval egy délutánt átbeszélgetni. Rokonszenves fiatal ember, azonnal képes bizalmat kelteni. Nyitott, érdeklődő, empatikus. Érdekes volt megfigyelni, hogyan kommunikál, alkalmazkodik az adott környezetben az adott helyzethez. Elfogadó és toleráns. Persze érződik rajta a szláv virtus, könnyen elképzelem, hogy a próbák során szélsőséges indulatok uralkodhatnak el rajta, pacifista,

européer kisugárzása ellenére. Tapasztaltam, súlyt fektet arra, hogy ne sértsen meg ok nélkül másokat, pillanatnyi indulatból, múlt szeszélyből. Mert ebben magának már volt része. Nem nyalogatja a sebeit, de számon tartja az ütések, s folyamatosan tanulja, hogyan kell majd a következőknél ügyesen kitérni. Talán szakálla teszi, de van valami Lennonos feelingje: Make love, not war. Tisztelettudó, hálával beszél minden mesteréről, mesterkéeltség nélkül. Szép gondolatai vannak és kerek mondatai. Lassan és átgondoltan fogalmaz. Ha eltereltem a szót, akkor is visszatért, befejezte megkezdett mondatát, gondolatát. Nem fogja soha elfelejteni, hogy itthon (ami már otthon neki) nem vették fel a Színművészeti Egyetemre, sokszori próbálkozásra sem. De evidens számára, hogy az életéért maga felel, s azt tehet vele, amire csak képes, maga pedig azzá formálódik, amire gondol.

Egy modernkori céhlegény. Tíz éven át képezte magát, négy helyen, három országban, hogy választott hivatására felkészüljön, tökéletesen megfeleljen a szakmai elvárásoknak, kihívásoknak. Nem elégedett meg azzal, ami kéznél volt, kockáztatott, hogy ismereteket, tudást szerezzen. Feltétlen híve a kölcsönös eszmecserének, a gondolatáramlásnak. Nem ítélkezik.

Munkái, színpadi víziói alapján azt hinném, egy fantaszta. De nem. Közgazdasági tanulmányai realitásérzékkel adtak neki. Számára nem gond összedobni egy üzleti tervet, egyáltalán, művész létére előre tervezni, elgondolni azt, mi lesz. Nem a mának él, abszolút látja a holnapot és a holnapután is. Autonóm, valóban független művész, aki nagyon érti azt, amit Trofimov mond a *Cseresznyés kertben*: „...a lelkem minden percben, éjjel-nappal mindig tele volt valami megmagyarázhatatlan előérzettel. Érzem, hogy jön a boldogság, Anya, már látom, ahogy közeleg...”

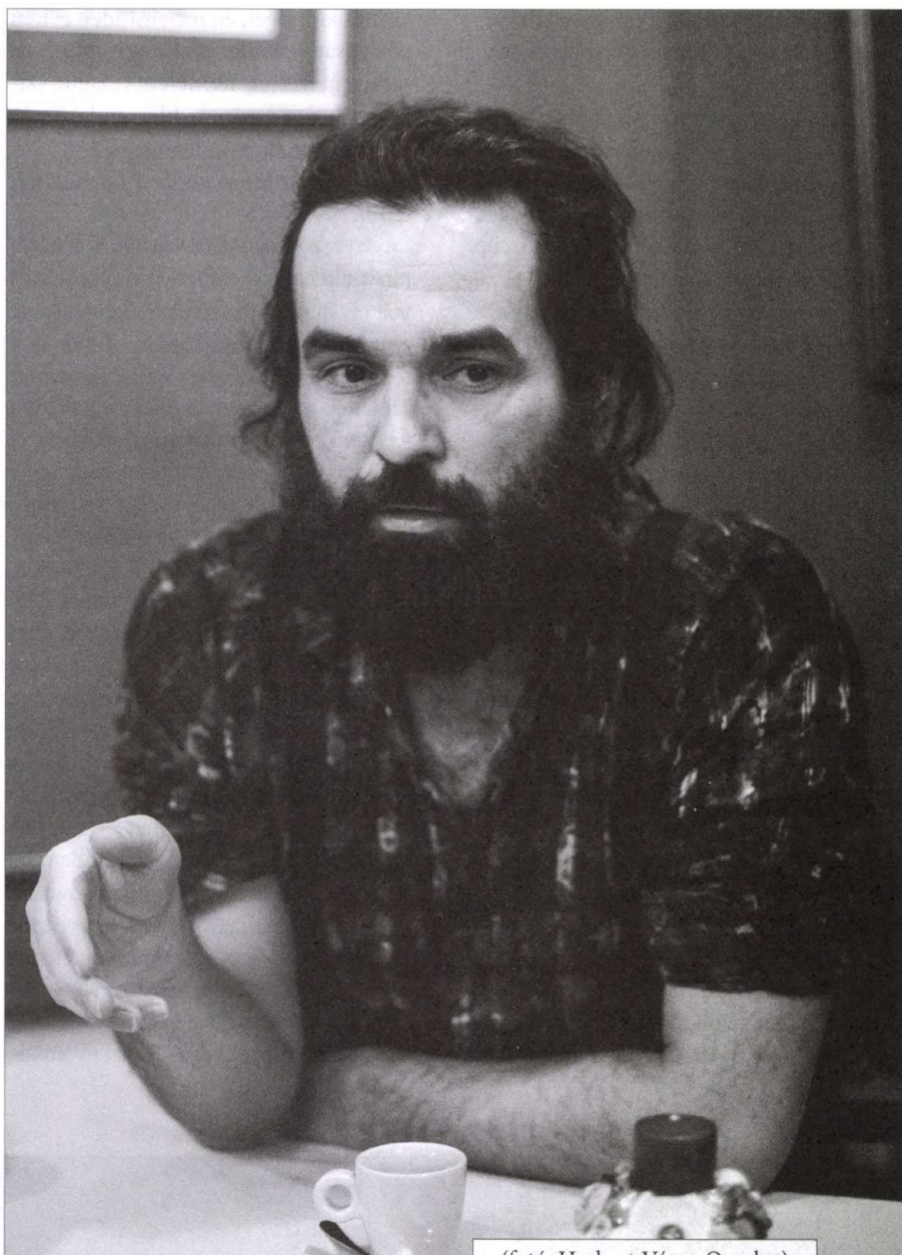
Tavaly októberben Raszputyin életének egy fiktív történetét dolgozta fel Szatmárnémetiben, szilveszterkor Csajkovszkij életéről egy újragondolt *Diótörőt* rendezett – érzelmi asszociációs balettként – az RS9-ben, márciusban Csehov *Három nővérét* állítja színpadra Celldömölkön, a Soltis Lajos Színházban. Közben szakmai mesterkurzusokat tart és magát is folyamatosan képezi, Szentpétervár – Róma – Párizs között ingázva.

Hol végeztet a középiskolát?

Kecskemétre jártam, az ÁFEOSZ Kereskedelmi, Közgazdasági Szakközépiskolába (sic!), ahol minden nyári gyakorlaton szorgalmasan könyveltem, cégbíróságra jártam és igen sok gazdasági társaságnál megfordultam.

Innen startoltál a színház világába?

Igen. Középiskolás koromban Kecskemé-



(fotó: Herbszt-Véner Orsolya)

ten sokat jártam színházba. De meghatározó, sőt megmaradó színházi élmények már Pesten értek, amikor a Shakespeare Színiakadémiára jártam¹. Ekkor láttam a Radnótiiban *A kriplít*, aztán Bodó Viktor *Ledarálnakeltüntemjét*, ami sok ihletet adott nekem, és nagyon szerettem még Ascher Tamás *Ivanovját* is, de voltak más gyönyörű munkák is, de ezek maradtak meg legjobban.

Hogyan kerültél a Shakespeare Színművészeti Akadémiára?

Az iskolai színházlátogatásokat általában borzalmasan untam, nem értettem, hogy azok az emberek a színpadon miért csinálnak úgy, mintha én nem lennék ott a nézőtérén. Jobban szerettem a filmeket, az egy felvállalt illúzió volt. Látsz a „dobozban” már nem létező, régen felvett embereket, akik eljátszanak egy cselekményt, ami a vágás segítségével viszonylag hitelesnek

tűnik. Úgy éreztem, hogy ennek van némi igazsága, míg a színházét ekkor még nem láttam. Mindig az volt az érzésem, hogy engem kihagynak. Nem azt hiányoltam, hogy leszóljanak nekem a nézőtérre, hanem azt, hogy az egész nem nekem szól, s itt nem feltétlenül az adott témákra gondolok.

Könyvelős és unalmas színházba járással teltek a középiskolás évek?

Nem éppen, lázadó gyerek voltam, kaszinóztam. Dolgoztam is középiskolásként, éjszaka a konzervgyárban, és a rágógumi gyártásból is kivettem a részem, ami az egyik legkegyetlenebb munka volt, amit valaha is megtapasztaltam.

Engedték a szüleid?

Elváltak, én pedig ügyesen tudtam manipulálni a büntudatukat emiatt, s kontroll nélkül, a fájdalomukat kihasználva ellógtam otthonról.

Kaszinóra kellett a pénz?

Nem, inkább segíteni akartam a környezetemben élő, nehéz sorsú embereknek.

Nyertél?

Eleinte igen, aztán nagyokat vesztettem. Főleg számítógépes alapon működő rulettjátékot játszottam. Néha ültem vagy 30 órán át, s összeírtam minden lehetőséget, aztán mentem játszani. Majd egy kisebb maffiózó társaság felkért...

Térjünk vissza gyorsan a Shakespeare Színművészeti Akadémiához...

A középiskolában nemcsak kaszinóztam, csajoztam is, s ellógtam minden kööttségtől, több tantárgyból majdnem bukásra álltam szinte végig, de közben verseket is írtam. Egyszerűen akkor sem bírtam, ma sem bírom a rendszerek közé szorításom, pedig már látom, hogy valójában szükség van a rendszerekre. Szerencsémre az iskola sem akart velem eltölteni még egy évet, mindenki úgy volt vele, valahogy menjek már el. Nem is forgattam a Nagy Felvételi Könyvet, hiszen nem volt vihető pontszámom, így csak a Shakespeare Színművészeti Akadémiára jelentkeztem színészképzésre, mert ott nem kellett pontot vinni.

De felvételi csak volt, kik tanítottak?

Volt, kétfordulós. Tanított Tímár Éva, Gombár Judit (akitől nagyon sokat tanultam), Dávid Zsuzsa, Kovács Dénes, az osztályfőnököm és mesterem Gyöngyösi Tamás volt. Negyvenen jártunk két osztályba. Apám állta a hároméves

tanítás költségét, én meg minden évben szorgosan jelentkeztem a színműre, de sohasem vettek fel. Jelentkeztem színésznek, rendezőnek, filmrendezőnek, dramaturgnak, minden megvolt.

Maradt valami tapasztalás a sok-sok felvételizőről?

Én eleve szorongó típus vagyok, Volt olyan tanár, aki nagyon emberien viselkedett, és volt olyan, akinek a rendszer keménysége szent volt és áthághatatlan. Talán ez a természetes. Az alapvető görcsök nem itt születtek, azok régen bennem voltak, de a felvételikén, az irgalmatlan versenyhelyzet alatt megerősödtek. A szakma nagy része arról szól, ha te „shakespeare-es” vagy, akkor téged lenézünk. Legalábbis én így éreztem. Arra emlékszem, hogy 2004 és 2007 között folyamatosan abban a félelemben léteztem, hogy én semmit nem érek, sehol nem vagyok, sőt nem is leszek ebben a szakmában. Hiába tapasztaltam, hogy vannak az akadémián értékes dolgok, nem figyeltem az ottani fiatalokra. Lehet, ez alakította ki bennem azt az attitűdöt, hogy ma már erőmhöz és a lehetőségeimhez képest mindenkinek segítek, mindenkire figyelek, főleg a fiatalokra. Pedig nekem ehhez sem hatalmam, sem tőkém nincs. De úgy érzem, ez alapvető feladata lenne az idősebb generációnak. De ma is sokszor arról szól minden ebben a szakmában, hogy a saját tanítványainkat és azokat nyomjuk,

akik egy ideológiai blokkban vannak velünk. Nem tudunk kockáztatni.

Pályakezdekként hogyan szerezted az első munkád? Segített valaki?

Jelentkeztem Ascher Tamás balatonföldvári nyári-táborába. Jónak találta azokat a jeleneteket, amelyekben játszottam, és rendezhettem is a táborában, a *Meggyeskertből* különböző részeket. Itt jött a fordulat bennem a rendezés irányába, bár már a Shakespeare Akadémián is színre vittem egy – inkább – színpadi kísérletet az utolsó évben, egy *Oidipus* előadást. Következő nyáron újra visszamentem Ascher táborába, de még mindig bizonytalan voltam, mert nem vettek fel rendező szakra. Ő biztatott, hogy keressék olyan embereket, akikkel együtt tudok gondolkodni, s csináljam, csináljuk azt, ami foglalkoztat, ne gondolkodjak feltétlenül a hagyományos képzési keretekben. Ascher Tamás tábora csak kétszer tíz nap volt, de számomra a személye, az ott tanultak, látottak meghatározóvá váltak. Elkezdtem pincékben dolgozni, s csináltunk egy *Játszunk Oidipust!* című drámát, ami végül is egy jó előadás volt, főleg Bodó Viktor *Ledarálnakeltüntem* című darabja ihlette. „Komoly helyeken”, így a Zöld Macskában adtuk elő, majd később a Sirályban. Szerencsénkre kíváncsi volt rá néhány szakember, közöttük például Karsai György tanár úr is. Áttörésre persze nem került sor, még az



Az úrhatnám polgár – Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy (fotó: Jakob Lóránt)



Rasputyin – Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulat (fotó: Süveg Károly)

amatőröknél is amatőrebben dolgoztunk, sehol nem jegyezték. Aztán bekerültem a Budapest Bábszínház Stúdiójába, ahol bábszínészként végeztem, újra három évet tanultam. Ez most visszaköszön, 2020 tavaszán bábos osztály prózai előadását rendezem a Színház- és Filmművészeti Egyetemen, ahová engem nem vettek fel. Ez a gesztus az egyetem tanárai: Meczner János és Ellinger Edina részéről nagyon fontos számomra, az, hogy bizalmat szavaztak nekem. Nagyon jó osztálynak tartom a harmadéves bábosokat, szerencsésnek érzem magam, hogy velük dolgozhatom. A bábszínházi évek alatt Olaszországban is részt vettem képzésen, négy évig rendszeresen visszajártam Paolo Antonio Simioni színézmesterség tréningjeire Rómába, aki Sztanyiszlavszkij módszerét és a Strassberg metódust oktatja a saját szűrőjén keresztül.

Színészként felléptél valaha?

Igen, de csak külföldi produkciókban. A *Tyrant*, a *StrikeBack* sorozatokban, epizódokban és az *Inferno* című filmben. Sőt a Kofola ötvenéves jubileumi reklámjának én voltam a főarca Csehországban. Ekkor inkább külföldre jártam sokat,

eljátszottam ezekben a sorozatokban kis szerepeket, és ebből egész jól megéltem. Egy háromnapos forgatásért annyi fizetést kaptam, mint ma egy rendezésért. Erősen próbálkoztam rendezőként is, de már az elején értek kudarcok...

Mit tartasz kudarcnak?

Több előadásom is megbukott, soroljam? Abban, hogy pénzügyi bukás, abban nem hiszek, szerintem mindent el tudnék adni, lehet, jó marketinges lennék. Nekem azt jelenti a bukás, ha valamit magam, magamban nem vittem végig. A bukás számomra az, amit én belül annak élek meg. Igaz, kevés olyan előadásom volt eddig, amire teljes szívvel azt merném mondani, hogy lelkiismerettel volt időm azt az apró részletekig kidolgozni. Talán most, a *Rasputyin*² volt az első olyan darab, ahol majdnem végig nyugodtan tudtam dolgozni. Pedig már Sepsiszentgyörgyön is voltak jól sikerült munkáim, de éretlenebb voltam.

Te választottad Szöcs Géza darabját vagy a színház ajánlotta?

A színház javasolta, s én azért vállaltam el, mert egyik mesterem, Paolo Antonio Simioni színre vitte Olaszországban, s

engem kért fel bábos rendezőnek. Amikor Bessenyei Gedő István igazgató felajánlotta a lehetőséget, akkor úgy gondoltam, ez egy jel, amire rá kell harapnom. Én lényegében mindig ezekből a jelekből élek. Ezen túl is érdekelt Rasputyin személye, meg kicsit tartottam attól is, ha most nem fekszem neki, nem lesz több felkérésem. Hisz a pesti körforgásban egyáltalán nem vagyok benne, bizonytalan, hogy merre, hol tudok dolgozni.

Akkor beszéljünk a „bukásaidról”...

Sepsiszentgyörgyön a Tamási Áron Színházban öt előadást rendeztem. A *Meggyeskert*, az *Úrhatnám polgár*, a *Chioggiai csetepaté* – magam is úgy ítélem meg – jól sikerült. De a Tamási Áron regényéből készült *Zongota* 2016-ban, ami harmadik munkám volt a színházban, nem igazán jött létre, és hiába dolgoztam át, nem sikerült. Vállalom, hogy nem mentem végig rajta következetesen. De félig-meddig idesorolom a Matei Vişniec, A. P. Csehov, Shakespeare és Euripidész szövegei alapján készült *Nyina, avagy a kitömött sirályok törekenységéről* című előadást,³ ahogy Molière: *A versailles-i rögtönzés avagy a majmos ház* című mun-

kámat⁴ is. Bár ez utóbbi előadás bekerült Románia legjelentősebb fesztiváljára, az FNT-re (Festivalului Național de Teatru). Számomra az igazi mélypont, a valóban bukás az volt, hogy Sepsiszentgyörgyön az utolsó közös munkánk, a *Lüszisztraté* 2018-as szilveszteri bemutatóját követően elvesztettem a társulat egy részének a bizalmát, és eljutottunk oda, hogy már nem dolgozunk együtt. Tudomásul vettem, hogy én rendezőként „addig vagyok jó, amíg jó vagyok”. Megtapasztaltam, elfogadtam, hogy időnként emberektől és alkotóktól el kell majd szakadnom, akármennyire is szeretem őket. Az igazi szakmai bukás persze a Nemzeti Színházban a *Figaró házassága avagy egy örült nap emléke* című előadás volt. Sokat jelentett, hogy bizalmat kaptam Vidnyánszky Attilától, aki az utolsó pillanatig támogatott a munka során, miközben nyilvánvalóan látta a produkció veszélyeit.

Azért azt bukásnak nem nevezném. Tény, nézőként nehezen lehetett az előadással együtt menni, de az alapötlet, az álom az álomban nem volt rossz, s nekem megmaradt Szűcs Nelli színpadi jelenléte. Emlékeim szerint, az alkotói kreativitást senki nem vitatta, csak ahogy az előbb fogalmaztál, a kritiku-

sok sem látták, hogy végig vitted volna... és valóban, talán az intézmény is, ahol az előadás született, szerepet játszott ebben.

A „szakmától” olyat kaptam, hogy a fal adta a másikat. Biztos vagyok benne, ha egy magyarországi rendezőről lett volna szó, egy olyan fiatalról, aki az egyetemről jött ki és van köze, kötődése az itteni szakma képviselőihez, az nem kap akkora dorgálást, mint én. Azonnal elővett a sajtó, és rögtön politikai színezetet kapott az egész. Ami a *Magyar Narancs*ban megjelent, az élesen megmaradt bennem.⁵ Pár hónapra rá beszélgettem a cikk írójával, Tompa Andreával, az már jó élményként maradt meg. A Nemzeti Színházban dolgoztam határon túli, orosz-tatár rendezőként, és először döbbsentett meg, hogy így „vehetnek elő”. Hiszem, hogy a szakma nem lehet ennyire kíméletlen és kegyetlen alkotó emberekkel, ahogy azt is gondolom, hogy az utókor majd más-hogy fog értékelni egy-egy megmaradt produkció láttán sok mindent.

Ezek szerint olvasol színikritikákat...

Igen, de nem az érdekel, hogy jót vagy rosszat írnak rólam, hanem az, hogy én abból mit tudok tanulni, profitálni. Amikor úgy érzem, hogy sikerült valamit

megtanulni más értő, elemző véleményéből, örülök, hogy olvastam. De amikor nincs semmi, amiből építkezni lehetne, akkor elfecsérelt időnek tartom. Tény, a *Figaró házassága avagy egy örült nap emléke* alatt magam is végig feszengtem, egy kisebb térben próbáltunk, aztán hirtelen át kellett vinnünk a nagyszínpadra a produkciót, amire öt napunk volt. Ebben még nem volt gyakorlatom. Ez persze a rendező felelőssége, s nem is vitatom, hogy én mint az előadás rendezője talán akkor és ott nem találtam meg az utat a nézőkhöz. Utóbb úgy látom, győzött a bennem élő megfelelési kényszer az útkeresés szenvedélye felett.

Mielőtt a method acting képzett színészeként könnyet csalsz a szemembe, azért azt szögezzük le, hogy 2015 óta – amikor a POSZT-on Meggyeskert rendezésed nagy visszhangot váltott ki – te egy sikeres és szakmai figyelemnek örvendő fiatal rendező vagy Magyarországon is, akivel szemben jogosan vannak művészi elvárások. A „szakma” figyelt a munkádra, nagyon is. A Színházi Kritikusok Céhétől a 2015/2016-os évadban az Úrhatnám polgár több jelölést kapott az éves szavazáson, ha végül „csak” a legjobb jelmez díját hozták el, a 2017/2018-as évadban pedig a legjobb zenés/szórakoztató



Az eset – Szigligeti Színház, Nagyvárad



Meggyeskert – Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy (fotó: Kálmándy Ferenc)

előadás díját a Chioggiai csetepaté nyerte el. Abban az évadban, amikor a Figaro házassága avagy egy örült nap emléke is színre került a Nemzeti Színházban.

Igen, a *Figaro* után megrendezhettem a *Chioggiai csetepatét* Sepsiszentgyörgyön, az *Idiótát* Debrecenben és a *Don Quijote Second Handet* Újvidéken, Szerbiában. Ez utóbbit a legjobb munkáim egyikének tartom, de nem lehetett hosszú élete. Ha úgy veszem, egy bukás, a *Figaró házassága avagy egy örült nap emléke* után jött egy felívelés, a *Chioggiai csetepaté*. Valahogy ez mindig így van velem, lefelé, felfelé, de már nem engedhetem meg magamnak, hogy egy bizonyos szint alatt „hozzak világra” produkciót.

Sepsiszentgyörgyön 3:2 a mérleged, de elváltak útjaitok, milyen volt a kezdet?

Az igazgató, Bocsárdi László hívott, mert a tanárom, mesterem volt a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetemen, harmadéves voltam rendezőszakon, amikor megcsinálhattam nála a *Meggyeskertet*. Az volt a diplomarendezésem, vizsgamunkám. Mai napig az egyik legkedvesebb. Ez volt az első igazi rendezői megmérettetésem, a szerzőt imádom, a társulat nagy része akkor és ott a családommá vált. Így éreztem. Igaz, ma már teljesen másképpen rendezném meg

az előadást, de éppen ez Csehov zsenialitása. A csapat több tagjának, köztük Pál Ferenczi Gyöngyinek különösen sokat köszönhetek, tűzön-vízen át küzdött értem. Legutóbb, a *Raszputyin* után is felhívott, ami nagyon jól esett.

A tavalyi év nagy kollektív színházi élménye volt – már aki elzarándokolt érte egy éjszákára Szentendrére – Az ember tragédiája minden szempontból rendhagyó feldolgozása egy lelkes, fiatal csapattal. Több Ádám, több Éva, múzeumi tér, interaktív színházi este. Tervezték-e még közös színházi munkát vagy egyszeri alkalom volt?

Hosszú évek óta dédelgetett álmom volt ez az előadás, talán már az ötödik verziója volt a fejemben. A Szentendrei Ferenczy Múzeumban Gulyás Gábor múzeumigazgató valamennyi pénzt félretett nekünk. Ha a szokásos rutinnal jött volna létre, nem lett volna rossz egy színész díjazása egy hónapra, de mi 4-5 hónapot próbáltunk. Nagyon hálásak voltunk a lehetőségért. A *Diótörőt* az RS9-ben támogatás nélkül hoztuk létre, mi költünk rá. És megint hálás vagyok, Lábán Katalinnak, hogy helyet adott és emberi mód bánt velem, velünk. Mindkét munka szerelem, nemcsak részemről, de az alkotótársaim részéről is. Ha úgy veszem,

innen nem visznek, hanem hoznak pénzt, mert a próbák során abból élnek, amit más munkákból megkeresnek. Hosszú távon az a cél, hogy létrehozzunk egy csapatot, akikkel hasonlóan gondolkodunk, rendszeresen együtt játszunk, ahogy azt Ascher Tamás már rég tanácsolta. Tavaly decemberben Szentpéterváron a Mesteri Stúdió Műhely Harmadik Nemzetközi Színházi Fesztiválján felolvasószínházi estet tarthattam, az igazgató, Grigorij Kozlov meghívására. Fantasztikus csapat vett körül. A három színésznek, akik Hubay Miklós *Elnemulás* című drámáját interpretálták, három napja volt a tanulásra. Iszonyatos energiát fektettek ebbe a majdnem kísérletbe. Valami efféle profizmusra, szakmai alázatra vágnék én is egy csapattól, akikkel együtt dolgozhatom és persze magamtól is. Szentpétervár amúgy is elvarázsolt. Úgy tűnik, visszamehetek jövőre rendezni.

Miből élsz? A hivatásod iránti szerelemből nem lehet...

Most vannak adósságaim. Főleg az utazások és a szétszórt életem miatt, mert én mindig visszamegyek a rendezéseim színhelyére, bütykölök még kicsit rajta. Nyilvánvalóan vannak olyan helyek, ahol jó pénzt tudok kérni, de olyanok is, ahol

nem is mernék, mert nem szeretném, ha nehézséget jelentene a színháznak az én ottlétem. És igen, van, ahol ötödáron dolgozom, és van, ahol ingyen. Most rendezni tudtam az adósságaim nagy részét, mert Szatmárnémetiben tisztes díjazásom volt. De úgy vagyok vele, élni is szeretnék kicsit. Igyekszem minden hónapban tartani fizetős szakmai tréninget, hogy fent tudjam tartani magam, ne függjek másoktól. Úgy tűnik, van rá kereslet.

Mit jelent ez pontosan?

Ahogy már utaltam rá, létre hoztam egy csapatnyi emberrel a Flowchestra Nemzetközi Művészeti Bázist, hogy 2020-ban nemzetközi és hazai színházi és filmes mesterek kurzusait szervezhessem, szervezhessük Budapesten. Elsősorban, hogy a formálódó csapatom, a Laboratorium Animae tagjai egy adott időtávon, két éven belül részt vehessenek Európában 8-10 nemzetközi tréningen, fejlődjenek, tanuljanak másoktól. De azt is szeretném, hogy bárki más számára is elérhetővé váljanak művészsakmai kurzusok Közép-Kelet-Európában. Igyekszünk ezt profi mód előkészíteni. Hiszek abban, ha évente lenne 50-60 kurzus a világ nagy mestereivel (például Matei Vișniec, Anatolij Vasziljev, Andrei Șerban, Oleg Zsukovszkii, Paolo Antonio) és hazai mesterekkel is, ez megvalósulhatna üzleti alapon. Abban is bízom, hogy fiatal tehetségek is tudnak majd kurzusokat tartani, hogy embereket, művészeket ne csak a már elért eredményeik alapján ítéljük meg, hanem legyünk kíváncsiak a fiatalok más típusú tudására is. Úgy képzelem, minden jelentkező kiválaszthatja majd azt a mestert, aki élete adott periódusában a legközelebb áll hozzá. Most még ez is szerelemből, ambícióból épül. De ennek hamarosan üzleti alapokon kell állnia. Nem akarok szórakoztató előadásokat csinálni, s ehhez meg kell teremtenem a gazdasági alapot. A *Rasputyin* nem szórakoztató produkció, de mégis hiszem, hogy nemzetközi téren is mozoghatna. Nem akarok ábrándozni, annak idején én az *Úrhatnám polgárról* is azt hittem, hogy megállná a helyét európai közegben, de én ezt nem tudtam leszervezni magamnak. Fel kellett ébrednem, hogy kell egy saját bázis, egy gazdasági társaság, ami ezt felvállalja, menedzseli, amiben üzletileg is érdekeltnek kell lennem, nemcsak művészként. Nagyon szívesen lennék egész évben a színházi csapatommal, de inkább megyek rendezni oda, ahova hívnak, mert meg kell teremtenem a pénzügyi alapot. Nem tudok abban részt venni, ami ma itthon folyik, baloldal, jobboldal és mindenki harcol mindenkivel. Én szeretnék Budapesten

egy olyan nemzetközi bázist, ahol csak a szakmai szempontok érvényesek, kivétel nélkül mindenkire. Érzem azt is, hogy teljesen széthullóban van ez a szakma. Nagyon szomorúan állapítottam meg, hogy nekem soha semmi esélyem nem lett volna – s ez nem feltétlenül a tehetség hiánya –, ha a hivatásomban nem lenne káosz. Ez a szomorú igazság.

Milyen munkakörülményeket tartasz te ideálisnak?

Évi két bemutató itthon és egy külföldön, de úgy, hogy arra a csapattal készülhessek 3-4 hónapot és hívhassak vendégművészeket is.

Sardar Csodaországban?

Valóban úgy gondolom, hogy előbb fogok dolgozni a világ bármely pontján, mint itthon bárhol. Pedig a Katona, a Radnóti, az Örkény és még sok színház munkái nagyon imponálóak számomra, azokba a műhelyekbe talán vágnék is. De nem tudom, hogy egyáltalán tudják-e, hogy én vagyok. Persze tudom, vannak velem nehézségek, mert a pályámat nem biztonsági körként futom, és nem dőlök a kardomba, ha megbukik egy előadásom. Pont abban a korban vagyok, hogy nincs már meg bennem a huszonévesek lendülete, de még a negyvenévesek biztonsága sem. Minden formálódik, bizonytalan, még mindig pályakezdő vagyok, de talán a megszerzett tapasztalataimból már tudok adni is valamit.

Sokan a fejemhez vágják, hogy nem kellett volna kétszer rendeznem a Nemzetiben Vidnyánszky Attilánál. De engem rajta kívül senki más nem hívott Magyarországon, s engem az ő munkái – amit láthattam – lenyűgöztek. A *Figaró házassága avagy egy örült nap emléke* után hívtak meg Debrecenbe rendezni 2018-ban, ahol megcsinálhattam az *Idiótát*, és most remélem, újra együtt dolgozhatok majd a debreceni társulattal.

Te kopogtattál bárhol is?

Nem jelentkeztem sehova, engem mindig csak hívtak. Megtörtént, hogy Budapesten nevesebb színházakból felhívtak igazgatók, hogy dolgozzak náluk, de aztán mégsem hívtak többé. Biztos kiderült, hogy dolgoztam a Nemzetiben, s nem jött több telefon. Amitől most boldog vagyok, hogy a Színház- és Filmművészeti Egyetemről 2019 elején Bagossy László meghívott egy kurzusra. Volt lehetőségem megmutatni magamat és magam is megismerhettem embereket, aminek az lett a következménye, hogy idén rendezhetek is náluk. Tudom, hogy meg kell teremtenem egy közeget magamnak. Ha én belépek bárhova, embereket látok, nem politikai oldalakat és elveket, hanem érzékeny,

gondolkodó lényeket, akiknek megvan a saját indokuk arra, hogy miért állnak ezen vagy azon az oldalon. Ez a szakma különösen nehezen érti meg, hogy mindenkinek van egy saját életútja. Lehetetlen a politikával foglalkoznom, mert beszűkít, behatárol. Most készültünk a *Diótörőre*, s emiatt szégyellnem kéne magamat, hogy nem aktuálpolitikai előadást rendezek? Azért, mert engem most Csajkovszkij élete és zenéje érdekel? Ezért én most áruló vagyok?

Miért érdekel téged éppen most Csajkovszkij?

A zenéjét hallgatva azt érzem, hogy kapcsolatom van hozzá. Ugyanígy voltam az *Idiótával*. A világa megfogott, és lassan kezdtem rájönni arra, hogy az Idióta én magam is lehetnék, és emiatt bennem ez a történet jelen idejűvé tudott válni.

Mit láttál legutóbb színházban?

Két *Tartuffe*-öt. Egyet Grigorij Kozlov rendezésében, Szentpéterváron pár napja, és éppen tegnap láttam a Bocsárdi rendezte előadást a Katonában.⁶ Mindkettő tetszett, de két homlokegyenest más előadásról van szó. Aztán láttam egy novoszibirszki *Három nővért* Athénban. Most az az egyik kedvencem. Süketnémán játsszák végig a szereplők az egész előadást, hat órában...

Akkor az fekiútd neked...

Nem, én nem szeretem a hosszú előadásokat nézni, csak csinálni. (*nevet*) Új munkám, a *Három nővér* sem lesz annyira hosszú, de mindenképpen egy izgalmas és számomra is új világ születik. Remélem, sikerül megmutatnom egy rendhagyó és varázslatos csehovi szűrőn keresztül – ami talán az élet szűrője maga –, hogy a celldömölki társulat milyen kiváló munkát végez. A premierre március elején kerül sor, de előtte, február közepén két jubileumi előadást tartunk Celldömölkön, mert a Soltis Lajos Színház a fennállása 40., míg a Szentendrei Teátrum az 50. évfordulóját ünnepli, sőt, Csehov is évfordulás, 160 éve született. A premierre március 7-én kerül sor.

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE:
CSEH ANDREA IZABELLA

JEGYZETEK

¹ A Shakespeare Színművészeti Akadémia 2002 és 2015 között működött, OKJ-s színészi képesítést adva, hároméves képzés keretében.

² Szatmárnémeti Észak Színház Harag György Társulat, Szöcs Géza drámájának a bemutatója 2019 októberében

³ 2015, Gyergyószentmiklósi Figura Stúdió Színház

⁴ 2017, Temesvári Csiky Gergely Színház

⁵ Tompa Andrea: *Átlátszó a divány*, Magyar Narancs, 2017/47

⁶ 2019 december közepén került sor a beszélgetésre.